

ЖИТИЈЕ СВЕТОГ КНЕЗА ВЛАДИМИРА

Дете, пак, Владимир пошто је примио краљевство, растијаше украшен сваким знањем и светошћу. Затим, у време када је Владимир већ био постао младић и када је стварно владао на престолу свога оца, горе речени Самуил, бугарски цар, сакупивши велику војску дође у Далматинске крајеве и удари на земљу краља Владимира. Краљ, пак, који је био свети човек, понизно се повуче и са читавим својим људством попе се на брдо које се зове Облик. Кад је затим дошао цар са војском и увидео да неће моћи надвладати краља, један део своје војске остави у подножју брда, а остали део поведе са собом и крене да освоји Улцињ. Поред осталог, на брду Облику бејаше жестоко отровних змија, које чим би некога ујеле, тај би одмах умро. Оне почеше да проузрокују велике губитке како у људима тако и у животињама. Тада је краљ Владимир изговорио са сузама молитву Господу да би свемогући Бог спасио његов народ од те гадне смрти. Бог је услишио молитву свога слуге и од онога дана нико није био уједен од змија. Штавише, ако и сада човека или било коју животињу на оном брду уједе змија, и човек и животиња остану живи и без икакве озледе. На оном брду од оног дана када се молио блажени Владимир, па све до данас, као да су змије биле без отрова.

Међутим, цар посла изасланике краљу Владимиру са захтевом да, са свим онима који бејашу са њиме, сиђе с брда, али краљ није пристао. Жупан, пак, оног места, попут издајника Јуде, пошаље цару ову поруку:

— Господару, ако твоје величанство жели, ја ћу

ти предати краља.

А цар му одговори:

— Ако то будеш могао урадити, знај да ћу те богатим и веома моћним учинити.

Тада краљ сакупивши све оне који су били са њиме, овако им је говорио:

— Како видим, треба да ја, веома драга браћо, испуним ону јеванђелску изреку која гласи: „Добар пастир даје своју душу за своје стадо“. Дакле, боље је, браћо, да ја дам своју душу за све вас и да својевољно дам своје тело да га искасапе или убију, него да се ви изложите опасности од глади и мача.

Затим се, пошто им је ово и многе друге ствари ~~био рекао~~, опрости са свима и оде к цару. Цар га ~~одмах пошаље~~ у прогонство у охридске стране, у ~~место које се зове~~ Преспа, где се налазио и двор ~~овог цара~~. Затим цар, покренувши војску, дуго ~~време~~ нападаше Улрињ, али га никако није могао заузети. Одатле пљеван одступи, те поче рушити, палити и пленити читаву Далмацију; градове, пак, Котор и Дубровник запали, а села и читаву покрајину тако опустоши да је изгледало да је земља остала без становника. Овако пустошећи како приморске тако и брдске области, цар пређе све до Задра, а затим се кроз Босну и Рашку врати у своје место.

Међутим, Владимир се налазио у оковима, упражњавајући и дању и ноћу пост и молитву. Њему се приказа анђео Господњи, који га је тешко и који му је навестио оно што се је имало догодити, наиме, како ће га Бог ослободити и како ће он због мучеништва допрети у царство небеско, те примити венац који неће увенути као и награду вечног живота. Тада блажени Владимир, поткрепљен анђeosком појавом, све је више упражњавао пост и молитву. Кадли једнога дана кћерка цара Самуила, по имену Косара, потакнута и надахнута светим Духом, оде оцу и замоли га да јој дозволи сићи са својим слушкињама да би опрала главу и ноге окованих и засужњених, што јој од оца би дозвољено. И тако сиђе и изврши добро дело. Уто, угледавши Владимира и видевши да је лепог изгледа, понизан, питом и скроман, као и да је пун знања и Божије мудрости, задржи се са њиме у разговору. Њој се његов говор учини слађи од меда и саћа. И

она га заволи, али не из страсне пожуде већ због тога што је жалила његову младост и лепоту и што је била чула да је он краљ и да потиче од краљевског рода. Затим га поздрави и оде. Хотећи га ослободити окова, приступи цару и бацивши се пред његове ноге, овако је говорила:

— Мој оче и господару, знам да ћеш ме удати, као што је и обичај. Сада, дакле, ако је по вољи твој величанству, или ћеш ми дати за мужа краља Владимира, кога држиш у оковима, или знај да ћу пре умрети неголи се удати за неког другог човека.

Кад је цар ово чуо, а пошто је много волео своју кћерку и пошто је знао да Владимир потиче од краљевског рода, обрадује се и приста да се њена молба испуни, па одмах пошаље људе к Владимиру с наређењем да му га прикажу окупаног и одевеног у краљевско рухо. И благонаклоно гледајући га и љубећи пред великашима своје државе, даде му своју кћерку за жену. Пошто је на краљевски начин било обављено венчање његове кћерке, цар успостави Владимира за краља и даде му земљу и краљевство његових предака и читав Драчки териториј. Затим цар поручи Драгимиру, стрицу краља Владимира, да сиђе и преузме своју територију, Травунију, те да сакупи народ и исту напучи, што је и учињено.

И тако краљ Владимир живљаше са својом женом Косаром у пуној светлости и непорочности, љубећи Бога и служећи му и дању и ноћу, а повереним му народом владаше са страхом Божијим и праведно. Не дуго времена затим умре цар Самуил, а његов син Радомир преузе царство. Он је био веома снажан и водио је многе ратове против Грка за време грчког цара Василија, па је задобио сву земљу до Цариграда. Сада, пак, цар Василије бојећи се да не би можда изгубио царство, тајно пошаље изасланике Владиславу, Радомировом рођаку, поручујући му:

— Зашто не осветиш крв свога оца? Узми од мене злата и сребра колико сâм будеш сматрао потребним, буди са нама у миру и узми државу цара Самуила, који је убио твог оца, а свога брата, те ако надвладаш, уби његовог сина Радомира, који сада влада државом.

Кад је то чуо, Владислав се сагласи и једнога

дана, док је Радомир ловио, а он јаше поред њега, нападне га и убије. И тако је умро Радомир, а на његово место владао је Владислав, који га је убио. Узевши тако царство, пошаље изасланике краљу Владимиру да му кажу да дође к њему. Када је то чула краљица Косара, страшила га је говорећи:

— Мој господару, немој ићи да ти се, Боже сачувај, не деси као мом брату, већ пусти мене да одем и да видим и чујем како се краљ држи. Ако хоће мене да смакне, нека то уради, само да ти не погинеш.

Дакле, с одобрењем свог мужа краљица оде своје рођаку и он је прими с почастима, али лукаво. Затим по други пут пошаље изасланике краљу, по којима му је послао златан крст и задао веру уз ову поруку:

„Зашто се устручаваш да дођеш? Ево, твоја жена је код мене и никакво зло није претрпела, већ се и ја и моји са њоме опходимо са поштовањем. Прими веру крста и дођи да те видим, па да се скупа са својом женом вратиш у своје место како доликује, с даровима“.

Нато му краљ одврати:

„Знамо да Господ наш Исус Христос, који је за нас страдао, није био распет на златном или сребрном већ на дрвеном крсту. Зато ако је твоја вера чврста и ако су твоје речи истините, пошаљи ми по свештеним лицима дрвени крст, па ћу доћи, будући да се, вером и снагом нашег Господа Исуса Христа, поуздајем у животни крст и драгоцену дрво“.

Тада позове два епископа и једног калуђера, па злоћудно изигравајући пред њима своју безазлестност, даде им дрвени крст и упути их краљу. Кад су ови стигли, поздраве краља и даду му веру и крст. Примивши крст, краљ клекне и помоли се, па пошто је пољубио крст, стави га у недра, а затим с малом пратњом оде к цару. Сем осталог цар је био наредио да му путем поставе заседе, те да кад буде пролазио, људи из заседе искоче са супротне стране и убију га. Али свемогући Бог, који је свога слугу од детињства чувао, и сада је над њим бдио. Наиме, послао је своје анђеле да га штите. И док је краљ пролазио поред заседе, они који су били у заседи видели су краља са витезовима који као да су

имали крила и носили трофеје, па кад се осведоче да су то анђели, застрашени побегоше сваки у своје место. Краљ, пак, стиже до царског двора, у месту које се зове Преспа, и чим је ушао у двор поче, као што то бијаше његов обичај, да се моли небескоме Богу. Кад је, пак, цар сазнао да је краљ стигао, много се разбесни. Он је, наравно, из срца желео да краљ на путу буде убијен, пре него што до њега стигне, како не би изгледало да је он саучесник или одобравалац краљевог убиства. Штавише, да би сваку сумњу од себе одстранио, поред заседе коју му је био поставио, он се био и заклео и дао крст у руке епископа и калуђера. Али кад је сада видео да је његова веома рђава намисао откривена, седећи за ручком пошаље крвнике да му одсеку главу. Потом, док се краљ молио Богу, витезови га опколе. Кад краљ то примети, позове епископа и калуђере, који су се баш ту налазили, и рече им:

— Што се дешава, господо моја? Што сте урадили? Чег ради сте ме тако обманули? Зашто, верујући вашим речима и заклетвама, умирем без кривице?

А они се од стида не усуђиваху погледати га у очи. Тада краљ, пошто се помолио, исповедио и примио тело и крв Господа, а држећи у руци онај крст који је био добио од цара, рече:

— Молите се за мене, господо моја, а да умирем без кривице, нека овај часни крст, скупа са вама, буде мени сведок судњег дана.

Затим пољуби крст, опрости се с епископима у миру и док су сви плакали, изиђе из цркве, а онда га пред црквеним вратима салетеше витезови. Глава му би одсечена 22. маја. Доиста, епископи узму његово тело и сахране га у истој цркви уз химне и похвале.

Да би Господ обзнанио заслуге блаженог мученика Владимира, многи верници скрхани разним болестима, пошто су ушли у цркву и молили се код његовог гроба, оздраве. Ноћу, пак, сви су тамо видели божанску светлост, као да је горело мноштво свећа. Жена блаженог Владимира је дуго времена плакала с великим ганућем, преко онога што се може речима изразити. Гледајући, пак, цар чудесна дела која Бог тамо чињаше, би наведен на кајање, добро се уплаши и дозволи својој рођаци да

узме његово тело и да га часно сахрани где год жели. Она одмах узме његово тело и однесе у место које се зове „Craini“, где се налазио његов двор, и сахрани га у цркви Свете Марије. Његово тело лежи у целости сачувано и мирише као да је намазано многобројним мирисима, а руком држи онај крст који је био добио од цара. И у истој цркви сваке године се на његов празник окупља мноштво народа, те се, захваљујући његовим делима и његовом посредовању, ту и данас чине многа добра онима који се искрена срца моле. Жена блаженог Владимира, Косара, која поста калуђерицом, живећи побожно и свето, у истој цркви оконча живот и ту би сахрањена, до ногу свога мужа.

У оно, пак, време, када је тело блаженога Владимира било пренесено из Преспе у „Craini“, цар Владислав сакупи војску и дође да заузме земљу блаженога Владимира и град Драч, како му је било обећано од цара Василија, као накнада за убиства која је починио. Тако, налазећи се пред Драчом, и то баш једног дана док је вечерао и гостио се, одједном му се појави наоружани витез у прилици светог Владимира, те обузет страхом поче на сав глас викати:

— Притрчите, моји витезови, притрчите и одбраните ме јер ће ме Владимир убити!

Пошто је ово изрекао, уста са свога седишта с намером да побегне, али, одмах, погођен од анђела, сруши се на земљу и умре телом и душом. Тада његови кнежеви и витезови и сва војска, обузети великим страхом и немиром, распале ватру по табору и исте ноћи побегоше, свако у своје место. И тако се случи да најгори убица — који седећи за ручком бејаше наредио да се Владимиру посече глава, учинивши га тако мучеником — сâм буде при вечери убијен, да се претвори у анђела сатане.

Ко жели сазнати колико и каквих добрих дела и чудеса се Бог удостојио починити посредством блаженог Владимира, слуге својега, нека прочита књигу о његовим делима, у којој су његова дела по реду описана, па ће заиста знати да је овај свети човек био један дух са Господом и да је Бог био са њиме, коме част итд.

ЛЕТОПИС
ПОПА ДУКЉАНИНА.

ТЕКСТ.

II

**ХРВАТСКА РЕДАКЦИЈА
С МАРУЛИЋЕВИМ ЛАТИНСКИМ
ПРЕВОДОМ.**

На крају хрватскога текста приписане су ове речи:

Gospodin Dmine Papalić najde ovoj pismo u Krajini u Marković, u jedne knjige stare, pisane hrvackim pismom, i ispisa rečeni Dmine rič po rič. A ja Jerolim Kaletić ovoj pripisah iz rečenih knjig na tisuća i pet sat i četrdeset i šest, na sedam dan otubra miseca u Omišu. Bogu hvala.

Пре латинскога текса налази се ово писмо, очито као неке руке увод:

Marcus Marulus domino Papali s(alutem).

Comentariolum a te in Craina nuper repertum, inter vetustissimas gentis illius scripturas dalmatico idiomate compositum, tuo rogatu latinum feci, Croatiae Dalmatiaeque regum gesta continentem, res certe digna relatu, et quam non solum nostrae vernaculae linguae gnari, sed etiam Latini intelligant. Ex hac enim historia et boni exemplum petere poterunt, quod imitentur et mali per quod sese corrigant. Atque hoc illud fuit, quod et te impulit, ut me ad historiam transferendam vigeres, et me, ut tibi obtemperarem; magis tamen tuus erga me amor laborem hunc coegit me subire, quid enim est, quod illi non debeo. Vale. Anno christianae salutis MDX.

U ime Boga svemogućega tvorca neba i zemlje.¹⁾

I. Kraljujući cesar u gradi basiliji cesarstva, u vrime u koje se bihu prosvitlili blaženi muži Jerman biskup pristolja²⁾ kaptulskoga³⁾ i pristolja Kanužije⁴⁾ Sabin⁵⁾ biskup, i tolikoje počtovani i blaženi muž Benedik blizu gore Cicilijanske pribivaše, na lit gospodnjih trista i pedeset i sedam, i tada izide niki puk i mnoštvo ljudi od istoka, ki se zovihu Goti, ljudi tvrdi i golemo ljuti prez zakona kako divji; kim ljudem bihu gospoda tri bratinci, ki bihu sinove kralja Sviholada, kim bratincem biše ime: prvomu Bris, drugomu Totila, tretomu Stroil.

II. Bris, koji biše najstariji, umrši otac njih, sede⁶⁾ na pristolje i misto očevo, i poče gospodovati. Totila i Stroil a tada uzgovoriše oni dva: „Pomislimo kako s pomoćju brata kralja Brisa i mi da bismo gospodstvo i visoko ime dobili“. I tako sa

Justiniano partibus orientabilibus imperante, anno christianae salutis DXXXVIII, quo tempore Germanus et Sabinus, episcopi, erant vitae sanctitate nobiles, et Benedictus abbas Montis Cassini, Sfiolado Gottorum rege vita defuncto,

Brisius, inter liberos eius natu maior, successit in regno. Reliqui duo, Totila et Stroilus, et ipsi dominandi cupidi, ad alias provincias sibi subiugandas animum intendunt. Erat Gottorum gens inquieta, vaga absque legibus, aspera et bellicosa. Igitur Totila

¹⁾ Будући да тих речи нема у Марулића, треба их упознати као Калетићев припис.

²⁾ У оригиналу и pristolja (jpristolgia); ово непотребно и сам ја изоставио.

³⁾ Тако у оригиналу; Чрнчић domeће: „Каруанскога. У мatici најбрже биаše: Карскога“.

⁴⁾ У оригиналу chamixie, грешком преписивача.

⁵⁾ У ориг. грешком scilū место sabī.

⁶⁾ У ориг. испред sede још се једном понавља име Bris, што сам изоставио.

svitom i s voljom kralja Brisa, brata svoga, skupista vojsku utom veliku i pojdsta od svoje didine. I najprvo pridosta na kraljevstvo ugarsko i kralja pobije i obujaše kraljevstvo. I potom toga pojdoše naprida i pridoste u Trnovinu s mnoštvom velicim vojske. I izvidivši toj kralj dalmatinski, koji pribivaše u čudnom i velikom gradu Solinu, posla posle i listove kralju istrijanskomu, da bi skupio u pospih svu moć svoju i da bista oba pošla protiva tim zgora rečenim, i silam njih zajedno otimati se. I takoj oni, oba rečena kralja, skupiše velike vojske i oba zajedno s voj[s]kama staše se i pojdoše silnim vojskam suprotiva Gotom⁷⁾ i sritosta se, i staše blizu i suprotiv njim. Svaki dan po osam dan meju sobom skaramučahu s velikim jedne i druge strane vitezi⁸⁾ i hrabrimi ljudi⁹⁾ manjšine¹⁰⁾, zašto se mnogo tvrdo i nemilostivo bijahu, jere i subliz šatori jednih i družih bihu. I tako osmi dan krstijane i rečeni pogane oružaše se i opraviše na rečenu rvanju, i počeše boj osmi dan meju so-

7) У ориг. рђаво поредано : i pojdoše suprotiva silnim vojskam Gotom.

8) У оригиналу два пута: vitezi vitez(i) (можда хтеде преводилац казати vitezi vitez(k)i).

9) У ориг. људий (gliudij).

10) О побрканости текста на овом месту гл. Коментар (гл. I—II).

et Stroilus, cum a fratre Briso subsidia impetrasset, ingentes equitum peditumque copias secum trahentes occidentis regna invasere. Et primo quidem infestis armis Pannoniam aggressi sunt, commisso cum Pannonibus proelio superant eos, regem eorum interimunt, regnum victoria potiti occupant. Post haec inde moventes, in agro qui Tarnoviae dicitur, castrametati sunt. Huiusque rei rumor Dalmatiae regem Salonis tunc residentem, timore percussit et repente legatos ad regem Istriae mittendos curavit, ut si coniunctis viribus a communi periculo sese tueantur maturentque ire obviam hosti, ne ille imparatos repenti irruptione opprimat. Igitur subitario milite comparato, ambo pari animi audacia procedentes castra non procul ab hostium castris posuerunt. Per dies octo levibus intersese cursitationibus decertarunt, postremo exercitibus utrinque in aciem adductis, diu dubio Marte pugnatum est. Denique magnis utrinque actis caedibus regum duorum acies inclinari cepit, de-

bom, pokli se staše s jutra prija tri¹¹⁾ deri po večernjoj biše se tvrdom i nemilostivom rvanjom jednakim bojem meju sobom, s mnoštvom mrtac jedne i druge strane, ne znajući se do togaj vrimena, komu bi se mogajo (!) veće bojati, zašto nijedna od stran ne ustupaše, i biše viditi, da su boj počeli, zašto jednih i družih živi dohohaju na misto ubijenih. Dali u jedan čas, tomu nitkor ne sumnječe, nere po volji onogaj, komu nitkor ne more reći, zašto takoj učini, oni Goti nemilostivi dobiše, je da si kroz niki grih, koji tada u krstijaneh pribivaše; i prez izma bi pobijena strana krstijanska i ubijen bi kralj istrija[n]ski i mnogo tisuć krstijani po dobitju bi pod mač obračeno i vele Hrvat bi pobijeno. Da, kralj Dalmacije s malo vitezi smrtnom ranom ranjen ubiže i bi prinješ u slavni i čudni grad Solin, u kom gradu bi za veće dan općeni plač i tuga neizrečena.

Potom toga svak čas restiše moć i vojska Totile i brata mu Stroila i puk njih čudnim zakonom¹²⁾. I toj vidivši, da biše veće od reda mnoštvo i vojske, zazvaše barune i poglavice, i

11) У ориг. tire.

12) У ориг. се после „čudnim zakonom“ понављају речи „svaki čas restiše moć i vojska“, које сам ја изоставио.

nec armis, nec animi robore essent inferiores, fusi fugatique sunt, fortasse crimine aliquo sui populi offensa divinitate, genti infideli atque impiae victoriam dedit. Multa milia christianorum desiderata sunt; rex Istriae interfectus, rex Dalmatiae gravi saucius vulnere fugaque elapsus, Salonas est delatus, urbem moeror invasit et caede suorum audita, lugentium et ululantium clamor perstreperere coepit.

E contrario adversariorum vis atque potentia, eorum quos subegerant suffragiis in dies augebatur. Cumque multitudo ordinem non caperet, fratres divisim exercitibus alius alio

k tomu se dogovoriše i svlt vazeše, da bi se imile vojske razdiliti. Izjediniše [se] nato ovamo¹³⁾: sve ča bihu vazeli pogani, rasuše i požgaše, da ne mogu ljudi ni dobit ki uzrok, u svoje vratiti se. I vaze Totila vojsku svoju i pojde i rasu Istriju i Akvileju, i projde kako munja paleći i gradove rasipljući, i pride u Italiju, na lit gospodnjih trista i sedamdeset i osmo, čineće čudne i tvrde rvanje s Latini. Dā, ništar manje ništar mu se ne mogaše suprotiviti, jere božija volja biše komu biše. I projde k Ciciliji, obujamši u Italiji i požgavši i razasapši mnoge grade, i ulize u otok Cicilijski. I potom malo vrimena živi i onde svoj konac učini, kako mu biše rekao sluga božiji Benedik.

Utom Stroil, brat njegov, s vojskom svojom vaze kraljevstvo od Ilirije, a to jest sva zemlja ča jest s ovu stranu Valdemije¹⁴⁾ deri de Polonije. I on tvrdimi rvanjama i s nemilostivimi boji sve obuja, jere nitkor suprotiviti se ne mogaše. I pride u Bosnu, i slize u Dalmaciju i rasu primorske grade: Dalmu, Narun i bogati i lipi Solin, i grad Skardon, i mnoge slavne grade položi na zemlju.

movit. Totila cum suis in Istriam profectus, Aquileiam vastavit oppida evertit Italiamque est iugressus anno christianae salutis DXLVII. Vastatis demum Italiae vicis ac villis urbibusque aliquot solo aequatis populisque interneccione deletis, in Siciliam transivit et sicut futurum Benedictus abbas, divino spiritu aflatus, praedixerat, haud multo post fato est defunctus.

Interea frater eius Stroilus Illirici regno potitur, deinde Misiam inferiorem, (quae nunc Bosna nuncupatur), ingressus, cum et ipsam brevi subiugasset, in Dalmatiam descendit, urbes maritimas depraedatus est, Scardonam oppidum et Salonas, totius provinciae emporium, diruit et evertit, nec dum malis satiatus, misit cum parte exercitus filium suum Sevioladum ad Dalmatiam mediterraneam,

¹³⁾ Вероватно грешка преписивачева за овако.

¹⁴⁾ У ориг. грешком Vundemije; о томе гл. Коментар (гл. I—II).

I ne bi mu za dovoljno; posla sina svoga, koga jure imiše¹⁵⁾, i s njim vojske, da bi obujal i donju zemlju i zagorsku. A tomu sinu biše ime Sviolad. I otpravi sina s mnoštvom vojske. I mejutim razumivše cesar iz grada cesarstva, da je Stroil poslao sina s mnoštvom vojske u donju i u [zal]gorsku zemlju, a on da je ostao u Prilivitu, a to je u Bosanske strane, i posla cesar izviditi, ist[in]o li je Stroil razdilit vojske. Istino izvidivše povidiše cesaru, i cesar sabrav vojske i pojde na Stroila, ki Stroil vidiv vojske, skupi svoje i pojde k rvanji, jere biše slavna srca i tilom jaki i ognjen junak. Ki nere kako srdit lav noseće se i bi od veće ran obranjen, ke ne hajuće, dā, od krvi ostavljen a od ran sprežen, pade s konja uteć nemoguće; i dospiše ubiti ga. A njegovi vidivše toj, u big obratiše. I mnogo od njih skupivši se počеше tvrditi [se]. I obraniše se. I cesarova vojska robi zemlju i vrati se bogata u Cesargrad s velikom slavom vesela.

III. Potom toga slišavši Sviolad, sin Stroilov, zdviže se s vojskama što brže može, za

quae nunc Croatia dicitur, expugnandam. Cumque Iustinianus caesar intellexisset, quod Gotorum dux copias divisisset dimisissetque a se partem alteram cum Seviolado filio atque ita esse, ut ferebatur per exploratores certior factus fuisset, coacto repente exercitu, Stroilum invasurus abiit. Nec minus prompte atque impigre Stroilus cum his, quos secum habebat, processit obviam. Erat enim et ipse animo invictus ac manu super quam credi potest strenuus, postquam in procinctu steteret acies, manus conserunt, acriter utrinque insistabant, arma miscent, nusquam ceditur. Stroilus in medios armatorum globos irruens, egregieque sese gerens, vulneribus tandem confectus equo delabatur, cuius casu consternati Gotti terga vertunt cumque non pauci cecidissent, pars tamen eorum qui fugerant, in angustiis magno animo subsistens atque adversariis repugnans, invicta permansit, Caesariani vero cum ingenti hominum pecudumque praeda victores in patriam sunt reversi.

At vero Sevioladus cum talia audisset, patris necem ulturus (si sors ita ferret), cum

¹⁵⁾ У ориг. после ове речи понавља се: i biše imal, што сам изоставио.

osvetiti smrt oca svoga, da jure cesar što [je] ktio, biše učinio i počao. I on, vidivše da jest učinjeno i da ne more [ništar] opraviti, zavede zemlju i poče na očevo misto gospodovati. I gospodujuće imi sina i postavi mu ime Silimir. I bi kraljevstvo njegovo Bosna i Valdein deri do Polonije, tako primorsko kako i zagorsko kraljevstvo. I tako toj gospodujuće, mnoge hudobe i progonjenja i zlobe krstjanom i nepravde činjaše, navlastito koji u primorskih gradih pribivaju. I tako drugonadeset[to] lito gospodstva njegova umri.

IV. I osta na njegovu mistu gospodovati sin njegov Silimir, ki, ako i poganin biše, sa svakim s mirom i z ljubavju živiše, čineći jednako pravdu. I vele krstjane ljubljaše i ne dadiše progoniti jih. I naredi s njimi, da mu budu davati dohodak. I tako opet napuni zemlju hrvatsku. I počinu za njega zemlja i za njegova gospodstva krstjane u miru pribivaše. I imi sina i bi mu ime Bladin. I kraljeva Silimir lit dva-deset i jedno, i umri.

tota expeditione, quam celerrime poterat, Bosnam proficiscitur, sed cum adversarios inde iam decessisse comperisset, ibidem fratris loco regnare coepit, nasciturque ei filius, cui Silimero nomen fuit. Ipse autem Sevionadus Bosnae, Valachiae usque ad Poloniae fines et Dalmatiae Croatiaeque imperavit, christiano nomini infestissimus. Eos itaque, qui maritima Dalmatiae oppida incolunt, frequentibus afficiebat iniuriis, anno imperii sui XII^{ma} vita decedens, filio Selimiro regnum reliquit.

Hic patri natura ac moribus longe dissimilis erat. Nam licet et ipse esset gentilis, omnes tamen sibi subiectos perhumaniter ac perbenigne habebat, ius suum cuique tribuens, neminem laedi permittens et in exigendis vectigalibus nullum inter christianos et gentiles habens discrimen. Plurimi itaque de coetu fidelium, qui ob persecutionem saevitiamque prioris domini dilapsi fuerant rediere; brevique effectum est, ut superior Dalmatiae pars, quae Croatia nuncupatur, numquam populosior existimaretur, tranquille inter omnes degebatur nullisque lacessentibus bellis pacem agitabant.

V. Bladin, sin njegov, zauja gospodstvo i poča na očevo misto gospodovati redom i s putom oca svoga Silimira. I Bladin kraljujući tako, imi sina i bi ime sinu njegovu Ratimir. I ta, kako ulize u znanje, poče kazati se vele ohol i mimored suproć svakomu okoran. Budući jošće otac u gospodstvu, izlize niki puk s mnoštvom prez čisla tja deri ispriko rike velike, ka se dii Velija. Ki puk izvede žene i dicu i vojsku; s njimi gredihu i s' sobom nosahu sve imanje svoje, ki čudnim zakonom hojahu. I ti obujaše kraljevstvo ko se zoviše Senobujija, ali prvo sve mimo-hojahu. Poglavica njih biše muž vrimenit, koga zovihu njih jazikom „bare“, ča jest našim „cesar“, pod kim biše devet dužev, ki gospodovahu i obladahu taj puk, koga biše čudno mnoštvo. Posli obujaše Sledusiju i pojdoše u Macedoniju, i nju prijaše i svu zemlju latinsku, ki se onada [za] Rimljane držahu, a sada se zovu Črni Latini, kih cesar s onimi ima mnoge rvanje. I videće da protiva njim ne može biti, učini mir s njimi. Otaj puk tvrdo viru držaše, i tako ostaviše Latine u miru. I videći kralj Bladin čudesa togaj puka i mnoštvo veliko, i razumi da jednim jazikom govore, mnogo bi vesel

Selimiro cum XXI annos imperasset, e vivis sublato, successit Bladinus filius, mitis admodum et paternae mansuetudini aemulus, omnibus carus vixit. Verum tamen filium genuit, suae probitatis nimis imparem, ingenioque diversum, Ratimiro nomen erat, cumque adolevisset, insolescere coepit, cum et regnante adhuc patre dominari vellet. Per idem tempus immensa quaedam hominum multitudo, familias quoque mulierum ac puerorum secum trahentes, transmisso magno amne Velia, in regionem Sinbagiorum irrupit eaque potitus est. Huius gentis dux erat nomine barris; quem nos „caesarem“ possumus dicere; sub eo chiliarche praefectique erant, quorum nutu atque auspiciis singuli plebis ordines regebantur disponebanturque. Hinc profecti Seleuciam sibi subegere, deinde Macedoniam, neque ea contenti, Italiam quoque armis invaserunt. Non semel cum illis congressus Romanorum imperator, cum semper inferior discessisset, reipublicae consulere cupiens, foedus cum ipsis iniit. Qui pacta pacis fideliter observantes, bello abstinebant. Bladinus autem Salonarum rex, fama potentiae eorum cum non parum terreretur, ubi audivit sua lingua

i tudije spremi posle i posla k njim. Ki cića jazika mnogo milostivo i s poštenjem primiše, i u miru saše, dajući jim Bladin dohodak, kako cesar biše učinio, i utakmiše se stati pod harač. Mnogo ljubeznivo živiše, toliko veće koliko vire i jazika bihu jednoga. I ne učeše rasipati, da, počеше činiti sela i pribivališća, i napunjevati što rasuli bihu. I tvrdo učeše zemlju uzdržati, ku prijali bihu.

VI. Mejutim umri kralj Bladin i sede na misto njegovu sin njegov Ratimir, i poče kraljevati. Ki biše velmi krstjanski neprijatelj i poče mimored činiti protiva krstjanom i iskaše zatrti ime krstjansko po svem kraljevstvu svomu. I tako mnoge grade i mista krstjanska raščini, a krstjane u hlapstvo obrati. I tako primorske gradove zgara rečene, u kih se opet bihu zemljaci i miščane skupivše [se] podvignuli za oca njegova kralja Bladina, rasu¹⁶⁾ i u hlapšćinu obrati. Tada krstjane, videći se u toj tuzi i nevolji, počеше po gorah i vrsih od gor i [po] tvrjah činiti kako tko mogaše za shraniti se, dokla bog prigleda i dvigne bič po-

¹⁶⁾ У ориг. до гассу. Ово сувишње до сам изоставио.

eos uti et comercio facile amicitiam ab iisdem se impetraturum ratus, legationem misit, nec se frustratus, quod cupiverat obtinuit; neque enim lingua tantum cum illis comunicabat, verum et religione. Et quo certior atque diuturnior pax haberetur, factus est barri tributarius et illo tandem bello rapinisque abstinens iis, quos subegerat, felicius praesesse cupiens, cuncta, quae armis vastata erant, novis cultoribus replenda curavit, vectigalium remissione, immunitate et libertate.

Interea Bladino rege vita defuncto, regni gubernacula filius suscepit Ratimirus, qui avitae humanitatis penitus expertus, inimico animo in christianos erat, non pauca regni oppida, quae ab illis habitabantur, evertit, ipsos vero in servitutum redegit, sed iis praecipue infestus, qui maritima Dalmatiae incolebant loca. Itaque quae avi patrisque benignitas coli frequentarique fecerat, vasta ac dissoluta illius reddidit duritia plerique christianorum latebras sibi quaesiere ad silvarum deserta montiumque solitudine sese transferendo vitamque admodum misere sustinendo, dum spem fovent, se deo miserante meliorem tandem

ganski i dokla milostiv prigleda tolikim nevoljam.

VII. I umri Ratimir i ne ostavi sina na njegovu misti. I stavi se [kraljevati] jedan od njegova kolina [a potom drugi]. I on umr[v]še, ne biše veće kralji fogaj kolina. Ki oba nemilostivo krstjane progonjahu. I po ovih dviju, jedan za družim, druga dva kraljevaše, i ne mnogo lit živiše po dopušćenju onogaj, ki sve može. Koji svi četiri vele nepravdeni i krstjanom neprijatelji i suprotiva njim tvrda srca [bihu], i tolika progonjenja činjahu, koliko bi [bilo] mnogo govoriti, zašto mnogo suproč krstjanom činjaše, tako ki u primorske kako ki i u zagorske strane bihu. I tako mnogi krstjane ne mogahu trpiti i mnozi stisnuti od nevolje k poganom se pričinjahu i k njih zakonom pristavahu. A ki u vrsih i u tvrjavah obraše i voliše trpiti onu tugu i nevolju priijimati i njih progonjenje, ko jest vrimenje, nego li u vike dušu izgubiti.

VIII. I pomanjkavše ti rečeni i nepravdeni kralji, osta sin jednoga ki bi napokonji, komu biše ime Satimir. I ta kako prija gospodstvo, poče ljubiti krstjane i ne da jih progoniti. I za njega

dominum sortituros, neque illos ea spes fefellit, quamvis usque ad quintum regem dilatus est eventus.

Etenim haud multo post moritur Ratimirus absque liberis nullaque post se prole relicta. Suffectus tamen est in eius locum quidam ex propinquis, deinde et hoc mortuo, alius, uterque autem gravis atque molestus christiano nomini inprimis fuit. Deinde alii duo, unus post alium, regnaverunt, omnes tamen, ut melioribus locum darent, satis celeri morte de medio sublatis sunt. Caeterum quam diu vixerunt usque adeo nostrae religioni infensi erant, ut nonnulli ex christianis persecutionibus afflicti, ad illorum ritum declinarent, sed quibus fides vita carior erat, omnia extrema perpeti malebant, quam gentilitatis erroribus implicari.

Quintus ab his in regnum vocatus, nomine Satimerus, abstinuit a fidelium infestatione atque in omnes pariter aequo animo fuit. Eo regnante in publicum prodibant, qui diu latu-

opet poče vira procvitati i očitovati se krstjane, jere čiča straha krijahu se. I u tom vrimenu biše u gradu, ki se zoviše Tesalonika, jedan človik mnogo naučen i filosof, imenom Kostanc. I taj muž biše sasvima dobar i sveta života, i u onom mistu velik meštar i velmi spametan i od ditinstva muž svet. I nadahnut duha svet[og]ja, izide iz Tesalonike i pojde u Kazariku i onde pripovida viru krstjansku i kršćaše, ki se obraćahu, u ime oca i sina i duha svet[og]ja. I na viru krstjansku obrati svu Bulgariju.

IX. I ta umri kralj Satamir i prija kraljevstvo i poča kraljevati muž dobar i pravden, imenom Budimir, koga biše meju inimi obratili rečeni božiji sluga i muž. Ki *Kostanc* biše naučen, koji za mnogo dan pričaše se s filozofi, kojih razumom svojim dobivaše. I pojde on u Kazariku i onde dobrovoljno primiše ga, i veseljahu se gospodstvu njegovu. I onde pribiva kraljujući Sveti-puk¹⁷⁾, koji *Kostanc* biše obratili.

¹⁷⁾ Хрватски преводилац на више места помиње поред краља Будимира и „краља Светога-пука“, али тако, да се јасно види, како није ни сам право знао, који је то „Свети-пук“. То је јак доказ, да је пред њим лежао латински текст, у којем још није била конзеквентно проведена промена од „Будимир“ на „Сватоплук“ (гл. горе стр. 136).

erant, quique antea metu conterriti, partim a fide defecerant partim fugerant, pristina libertate usi, ad sua quisque loca redibant. Ea tempestate vir quidam, nomine Constantius, Thessalonicae erat, multa vitae sanctitate praeditus, philosophiae documentis apprime eruditus. Hic diviniter inspiratus, cum de Thessalonica in Caesaream se transtulisset, Christum evangelizare coepit; multi convertebantur credentesque baptizabantur. Denique totam Bulgarorum provinciam veritatis praedicatione ab erroribus liberavit.

Cum ergo defuncto rege Satimero Budimerus, vir humanitate animique mansuetudine et ipse insignis, diadema sceptrumque suscepisset, a Constantio doctus, Christi quoque religionem suscepit. Et quoniam litteris etiam non parum instructus erat cum philosophis aliisque incredulis contendere ausus, nonnullos ex iis in Christum credere compulit. Inde Caesaream accedens, gratanter susceptus est ibique regni sedem posuit, fi-

delis inter fideles, quos iam conversos baptizaverat.

Erat tunc summus ecclesiae Romanae pontifex Stephanus, qui cum mirifica Constantii opera audisset, videre illum cupiens, ut ad se veniret per litteras petiit. Vir igitur sanctissimus Constantius, cum interim ex pontificis auctoritate presbyteros ordinasset, vetus novumque testamentum e graeco in linguam slavam transtulisset et eiusdem linguae missam composuisset credentesque in fide confirmasset, Romam est profectus, iussis apostolicis id poscentibus, inter eundem ad Budimirum regem divertens, per dies aliquot plebi praedicavit fidei lavacro purificatis, Romam versus, quo iter habebat, discessit.

I tada biše papa Stipan i posla listove ka svetu mužu Kostancu zovući ga k sebi, jere slišao biše, kako pripovidaše viru Isusovu i da biše tolik puk obratio na viru Isusovu, i zato ga viditi želiše. I tako sveti muž *Kostanc* naredi popove i knjigu hrvacku i istumači iz grčkoga knjigu hrvacku¹⁸⁾: istumači evangelja i sve pistule crikvene, i tako staroga kako novoga zakona, i učini knjige s papinim dopušćenjem, i naredi misu i utvrdi zemlju u viru Isukrstovu. I vaze prošćenje i obrati k Rimu put svoj, koji mu pod posluh sveti zapovidin biše. I gredujuće navrati se na kraljevstvo Svetogapuka, koga biše na viru obratio, kojih gospodovaše mudri i dobri kralj Budimir, koji po *Kostancu* biše naučen u viru. I razumivše kralj prišastje *Kostanca*, bi vele vesel i s poćenjem primi ga. I tada poče *Kostanc* život i čudesa Isukrstova pripovidati i napuni i utvrdi kralja u viri svetoga jedinstva i trojstva božanstvenoga. I u svem kralj virova i krsti se sa svimi, ki još u kraljevstvu njegovu bihu nekršćeni. I papa kada biše poslao po blaže-

¹⁸⁾ У ориг. „haguacchu i chgnigu haguacchu“; ја сам ово сувишње понављање, које је јамачно настало непажњом Калетићевом, изоставио.

svete crkve krstjanske, jednoga²²⁾ kardinala, komu poda u svem oblast svoju, da more dati i uzeti, svezati i razvezati. I posla drugoga kardinala i s njimi dva biskupa, a toj da imiju oni Sveti-puk kripti u viri i pripovidati, i da jih imaju veseliti od njih dobra učinjenja, i popove učiniti i crkve krstiti i ine riči potrebne krstjanom narediti.

I tako prišadše rečeni kardinali i biskupi, najdoše kralja na planini, ka se diše Hlivaj. Suproč kim izlize kralj s mnoštvom ljudi, jere čekaše jih, zač znaše njih prišastje na ove strane, i biše skupio oda svih rusagov ki pod njim bihu. I tuj odasvud dojdohše krstjane. I tako kralj sa svim mnoštvom, ko pri njemu biše, prija jih s velikim počtenjem. I tako kralj zapovidi, da vas puk zemlje njemu podložne skupi se na ovom polji. I u toj vrime dojdohše posli od c[es]ara Mihajla i oni posli s počtenjem velicim biše prijati. I budući svi skupljeni, i biše veće jazikov, i s njimi biše dobri kralj Svetoga nauka²³⁾ i počeše sa [s]hodom za dva[na]deset dān, od kih osam

²²⁾ Чрничъ мисли: „Најбрже да је „Honorium“ pročitaо „ицим“. Али ја гледам у томе доказ, да је име Хонорије (Honorius) доцнија глоса; не ваља сметнути с ума, да хрватски превод нигде не помиње кардиналово име.
²³⁾ „Svetoplk. Ovdje je neki prepisac pročitaо „nauk“ namjesto „plk“ ili „puk“ (Чрничъ). Мислим да је тај преписивач био аљкави Калетић.

dan ne govoriše negoli o strani crikveni, crikvam prigledajuće i k njim red napravljajuće i narejuće put od spasenja. Potom toga četiri dni čitiše stare priveže, ki bihu iz Rima prineseni, tako grčkih kako svih kraljevstvi i gospodstva jazika hrvackoga, tako primorsko, kako zagorsko. I toj slišeci vas puk, kako spovidahu privelezi stari, po papi i cesaru poslani, od svih zemalj i kako diljahu zemlju od zemlje, i kako biše zemlja od zemlje počtovana, i puk od puka i kraljevstvo od kraljevstva, i toj sve razumi[v]še, bi vele ugodno tako kralju tako svim, ki ondi u skupu bihu. I kardinali i biskupi s voljom svega puka posvetiše kralja i potvrdiše u kraljevstvo, i svim zemljam, ke pod njim bihu, zapovidiše posluh i volju kraljevu i iostatka njegovu. I potom učiniše arhibiskupe i biskupe, i posvetiše jih, i razdiliše jih po gradih onakoj, kako i prvo raspa biše bilo, i ka počtenja bihu prvo imili, da i u napridak onako bude. I tako poslaše dva arhibiskupa: jednoga u lipi i nesrični grad Solin, koga malo ali ništar biše ostalo, jere po nemilostive Gote biše požgan i rasut, a drugoga arhibiskupa poslaše u Duklji (!). I mnoge biskupe razdiliše po mistih i podložiše

stituta. His peractis Budimerium regem sacro chrismate delibutum sanctificarunt et in dignitate, in qua erat, opportunis benedictionibus confirmarunt, imponentes reliquis omnibus, ut semper dicto eius audientes essent iusaque perficerent et suis post illum haeredibus pari studio obsequerentur. Deinde archiepiscopus episcoposque crearunt per loca, dioeceses eis assignando, iuxta quod in litteris vetustae observationis invenerant: unum, ex archiepiscopis miserunt Salonas, cuius quidem urbis maxima pars tunc diruta erat et quaeque egregia vastationibus deformata Gottorum inhumanitate atque saevitia, alterum vero archiepiscopum Diocliam destinarunt. Episcopos autem alios aliis locis praeficientes, istorum archiepiscoporum iurisdictioni ac regimini subiecerunt. Tunc ecclesiarum aedificia, quae prostrata iacebant, rursus sunt erecta et ipsorum consecrationibus sanctificata. Praeterea regis edicto cautum est, ne quis illius ecclesiae ius usurparet, ne quis clerico iniuriam faceret, ne quis adversus ecclesiasticam libertatem ire praesumeret, sed ut omne clericorum ius atque potestas praepositorum ecclesiae arbitrio dif-

jih pod posluh rečenih arhibiskupov, toliko pod svakoga. I tako mnoge crikve, ke bihu zatvorene, uzdvignute biše. I narediše biskupom i arhibiskupom, da se svete crikve. I postavi kralj zagovor velik svim²⁴⁾ mistom, da svaki brani crikvu i crikvene stvari, i da bi ne smio nitkor posiliti crikvu ni redovnika u ničemur i da nitkor nima suproč njoj moći ni slobošćine, razmi njih poglavica, što su arhibiskupi i biskupi. I tko bi protiva tomu učinio, to je učinio suprotiva kralju i kruni, ča jest suprotiva svemu kraljevstvu. I tako crikvene i duhovne stvari prvo naredivši, potom toga po rečenih brveležih razdili zemlje i stavi jim mejaše i tolikoje meju gradi i županij'. I naredi²⁵⁾ gradovom i mistom zakone i običaje, i razdili vode i naredi gradovom i mistom dohodak. I svim zemljam mejaše položi[v]še i sve naredivše, što je s ovu stranu gore k moru, prozva Primorje, [a što je meju rikamij]²⁶⁾, ke ishode iz gor od zapada sunčenoa, i pristaju u veliku riku Dunaj, *onoj*²⁷⁾ zvaše Surbiju²⁸⁾.

24) У ориг. два пута узастопце.

25) У ориг. грешком naredisse.

26) У ориг. има само iriche.

27) У ориг. опшј richu.

28) У ориг. surbiu.

finiretur, laesae maiestatis reus esset, si quis contra attentare auderet; deinde (ut dictum est) regionum fines divisi. Postquam autem cuncta secundum pristinam consuetudinem in suum redacta sunt statum, hoc est maritima mediterraneaue Dalmatiae loca et quae inter flumina Dravum et Savum, Danubium influentia iacent, regionemque, quae a Delminii ruinis, ubi tunc regni concilium factum fuerat, usque ad locum qui Valdemin appellatur et a Valdemino usque Dyrrachium protenditur, hanc in partes duas diviserunt, quas dirimebat ripa Drini fluminis, occidentem versus usque Beiram montem et tractus perpetuus Bosninam provinciam scindens usque ad montem Lippam. Hic ita separatis, alibi bani, quos Latini tribunos vocant, alibi sublimioris potestatis duces praefecti sunt, prout cuiusque regionis exigere videbatur conditio, sub his creati sunt centuriones, ita dicti a militum numero, quibus praeerant; singuli bani septem centurionibus imperabant, maior natu ex centurionibus

I Primorje razdili na dvoje počamše od mista [i] grada ki po poganih bi razrušen, ki se zove Dalma, gdi sa [s]hodom biše, deri do mista, ko se zove Valdemin. Od Dalme do Valdemina prozva Hrvate Bile, što su Dalmatini Nižnji. I još od mista Dalme do Bandalona gradā, ča se sada zove Drač, dotla prozva *Gornju*²⁹⁾ Dalmaciju i to[li]koje Surbiju, ča jest Zagorje. I tuj na dvoje razdiliše: počamše od gornje strane Drine, ča jest na zahod sunčeni do gore Borave, a toj prozva Bosnu, i od Drine do Lipa prozva *Ras*³⁰⁾, ča je Raška zemlja. I svakomu mistu postaviše mejaše i svakomu tih mist postaviše bana, a nigdi duža. I tada [narediše da] svaki tih banov i dužev budu od pup[k]ori-zine plemeniti i oni da učine kneze od svoga kolina. I učiniše satnike, ki satnici biše nad stotinu ljudi, i te satnike učiniše svake zemlje ljudi. I daše svakomu banu sedam satnikov, i da budu rečeni satnici z bani puku suditi, a s duži, aliti s hercezi, pet knezov i da s njimi

cum bano, ut ditionis gentibus ius dicerent. Duces vero ad ius populo dicendum cum quinque consiliariis praetoribus considebant, insuper magistratus officiaque dividentes, qui provinciam regerent exigerentque vectigalia a ducibus constituta et quaeque regno plebique expedientia providerent; bani quoque, ut simul cum centurione iudicent, statuerunt, alioquin iudicium irritum sit. Quilibet autem praedictorum, de suis vectigalibus partem terciam pendebat regi, ut comuni omnium domino, cui subesse omnes, qui regni finibus continentur, debeant. Alias praeterea leges ac scita sanxerunt, quae nunc referre longum foret, habentur autem in libro, qui est in Croatia, dictus „Methodes“, quem latine „Rationale“ possis dicere. Cardinales tandem episcopique et caesaris legati, probe ac laudabiliter suo defuncto officio magnisque a rege muneribus donati, reverenterque habiti, recesserunt; mox etiam multitudo omnis hominum, cum suis ducibus, banis centurioni-

29) У ориг. је dongiu (= donju), но то је јамачно грешка преписивачева; неколико редака пред тим, сасвим се добро каже Dalmatini Nižnji = Доња Далмација. Из Марулићева превода виде се, да је ова чест Летописа о подели територије, била већ у Папалићеву предлошку веома побркано написана.

30) У ориг. грешком sas.

pravo sude puku. I zapisaše časti i dohotke banom i hercegom i knezom i satnikom. I odlučiše da svaki knez prizove jednoga satnika i da nima prez rečenoga reda nijedan sud biti tvrd. I odlučiše da svaki sudac ima kralju davati tretí díl dohotka, da ga poznaju za gospodina i da bude kralj svim, a oni svaki po sebi; da kralj nada svimi poglavje i starišina [bude] i da svi zapovid kraljevu trpe. I mnoge dobre zakone postavíše, ke bi mnogo govoriti. Dã, ako tko hoće napuno znati naredbu ku učiniše i mejaše kudi postaviše i zemljám imena, vazmi knjige ke pri Hrvatih ostaše i pri njih se nahode, a zovu se „Metodios“. I po tom narejenju gardinali i biskupi i posli cesarovi, videće da su svaka [narejenja] narejena, od blaženoga kralja i Svetoga-puka vazeše prošćenje i odpraviše se s velicim počtenjem i dari. I posli pošadši, hercezi i bani i knezove i satnici, ki bihu postavljeni, i vas puk s voljom kraljevom razajdoše se i pojdoše domom i u svoju zemlju.

I potom blaženi kralj kraljeva lit četrdeset i miseci tri s voljom [onogaj] ki sve može. I imi u starost svoju sina. I sedminade[se]te dan umri, na

busque dilapsa est, in suas quisque sedes patriumque solum rediere.

Rex autem ipse Budimerus anno a sua unctione XXXX^{mo} mense III° diem clausit extremum et cum ingenti funeralis pompae apparatu in aede beatae

devet miseca marča i pogreben bi u crikvi blažene svete Marije u gradu Dókoliji (!)³¹⁾ s velikim počtenjem i plaćem svega puka, ki odasvuda prihajahu za mnoge dni k onoj crikvi plaćuće svoga dobrogá gospodina. I ditića, komu izdili ime bihu Svetolik, proslaviše za kralja i gospodina.

X. I krunjen bi i pomazan od arhibiskupov u onoj crikvi svete Gospoje, gdi otac ležaše. I ditić restuće naslidovaše zakon gospodstva oca svoga i mnogo, kako i otac, bojaše se boga, i obsluževaše zapovidi božije. I imi sina od sedamadesete lit i sedam miseci, i izdi mu ime Stipan Vladislav. I potom ispustiv dušu³²⁾ umri kralj.

XI. I poče kraljevati na misto oca svoga Vladislav, sin njegov. I kraljujuće biše mnogo hrabar i kripak u životu, dã, ne tiraše put oca svoga ni u gospodovanju ni u zapovideh božijih. I imi sina. I tako kraljujuće nepravdeno i suproč zapovidem božijim, pojde jedan dan u lov, jere mnogo imaše običaj loviti. I tako loveći s odlukom božijom dviže se zvir, za

virginis Mariae matris dei in oppido Decolio (!) est sepultus. Luxit eum populus dies plurimos, nam ex omnibus regni finibus, ut funus eius honoraretur, eo convenerunt. Non multo ante natus ei filius erat. Hunc, infantem licet, et in cunis adhuc iacentem, omnes uno animo regem salutarunt.

Uncto deinde ab episcopis et coronato, nomen inditum est Sfetolicus, quod in latinum verbum, „Sanctulum“ sonat. Qui cum adolevisset, patris, omnium qui ante illic regnarunt, praestantissimi, vestigia sequi coepit, sacris deditus sacraeque religionis valde studiosus. Cumque in omnibus se et summa cum laude gessisset mortemque obiisset, filius eius Vladislavus successit in regno, qui ei, duo de viginti annos nato, genitus fuerat.

Hic quidem et corporis viribus et animi audacia praestabat, sed vita ac moribus patri avoque non satis similis habebatur. Parum nam religiose vixit, nec iustitiae serviens nec legibus parens, quinimo pravis animi cupiditatibus deditus, nihil sibi non licere existimabat, quod collibisset, maxime illum venatio delectabat, cui intentus, dum die quodam

³¹⁾ Тако у ориг.

³²⁾ У ориг. бесмыслено lit.

tja do Paunja polja, „želisis“, a sebi vaze Razbivoj primorsko kraljevstvo. I oženi se Vladimir kćerju kralja ugarskoga, i bi tvrd mir meju njima. I ima Vladimir sinove i kćeri. I poto[m] Razbivoj kraljevavši lit dvadesete, umri prez sina. I pride Vladimir brat njegov i vaze kraljevstvo i kraljeva u kraljevstvo zagorsko lit dvadeset, a u primorsko osmo lito [i] umri.

XV. I ulize na očevu misto gospodovati sin njegov i sjedini kraljevstvo, i učini opet jedno, kako i prija biše bilo. I njegovo gospodstvo ne ljubljahu Donji Hrvati i odvrgoše se od njega. I skupi kralj vojske svrhu istrijske zemlje³⁵) i u Bosnu gornju, i pojde na nje. I oni izajdoše i dočekaše ga na polje Hlivanjsko. I onde biše meju njima tvrdo rvanje i boji, i mnogo-krat biše se i napokon bi ubijen kralj, komu biše ime Kanimir.

³⁵) Ovo je očita greška — kako je već Črničih dobro primetio — mesto Raška.

litorale regnum omnemque citra montem tractum mari contiguum navigationibusque opportunum. Porro Bladimerius regis Pannoniae filiam accepit uxorem, liberosque ex ea procreavit, quapropter inter eum et Pannones diu pax intercessit. Milivoius autem cum XII regnasset annos, vita decessit, nulla de se prole relicta. Venit ergo frater Bladimerius et regnum consanguinitatis iure possedit. Cumque in suo regno XX, in fratris VIII regnasset annos, mortem obiit.

Filius eius primogenitus Canimerius post eum diadema suscepit regnumque dudum divisum coniunxit et praecedentium regum potentiam suis opibus aequavit. Sed quoniam ob quandam animi duritiem invisus plebi erat, illa pars Dalmatiae, quae Croatia dicitur, ab eo descivit. Quam ob rem rex in furorem versus coacto repente exercitu Macedoniae, Epiri Mysiaeque superioris ad eos, qui defecerant debellandos est profectus. Caeterum non minor illis ad repugnandum animus erat, armati obviam processere, in campo qui Clivno nuncupatur inter se concurrunt, diu aequo Marte pugnatum est.

XVI. (Ovo je mesto Kалетићевим немаром изостало).

XVII. I dviže se na misto njegovo sinovac njegov, komu ime biše Kristivoj³⁶). I kraljujući u kraljevstvo ima sinove i kćeri. I kraljeva lit dvadesettri ne svršivši, [i] umri.

XVIII. I osta na misto njegovo sin u kraljevstvo, komu biše ime Tolimir. I u vrime njegova kraljevstva prista u veselju sva zemlja. I imi sinove i umri kraljevavši lit jedannadesete.

XIX. I osta na misto nje-go[vo] kraljevati sin njegov, komu biše ime Pribislav, koji u vrime svoje učini mnogo hudob. I za njegova vrimenta uzdvigoše (!) se; zemlja; ne mogoše se trpiti hudobe ni zlobe njegove. I ubiše kralja Pribislava i tilo njegovo u riku vrgoše.

XX. I učiniše kraljem na misto njegovo Cepimira. I prijam kraljevstvo posla po bana svoga i pohitaše mnoge Bošnjane, ki bihu bili uzrok smrti kralja oca njegova. I umori jih zlom smrtiju. I u to vrime, kraljujući Cepimir, izidoše ljudi imenom Nimci ispod zvizde i

Interfecto tandem Canimerio rege, cessavit bellum; successit ei filius Tverdislavus regnoque potitus est.

Mox et ipso sine filiis defuncto, regnum suscepit nepos eius Ostrivoius, cui anno III° et XX^{mo} sui regni vita defuncto,

successit Tolimerus filius, quo regnante nihil contigit turbulentum; ocium et pax erat, ab armis quies; XI regnavit annos.

Et in eius locum suffectus est Pribislavus filius, qui cum multa in eos, quibus praeerat, intoleranda commisisset, a Mysis, qui nunc Bosnenses appellantur, interficitur, interfecti cadaver in fluvium proicitur, ut sepultura quoque hominis careret, qui ab humanitate alienus erat.

Loco eius regnare coepit Cepimerus filius; potestatem nactus, paternae caedis auctores poena affectos vita spoliavit. Eo regnante, ferocissima Germanorum gens, a septentrionis partibus veniens, Istriam occupavit. Cumque Dalmatiae fines armis lacerare coepisset, Cepimerus rex ei

³⁶) Тако у ориг. (christiuoy), јамачно грешком Калетићевом месту Ostrivoj, како има Марулић.

primiše Istriju i počeše ulizovati u hrvacku zemlju. I toj čuvsī Cepimir kralj, skupi mnoštvo veliko i izabra između njih hrabrih ljudi i učini vojske. I pripravista se obi strane k rvanji i boju, i mnogo se bista, dā, Cepimir Nimcē i njih mnoštvo pod mač obrati i izgna jih, i pobigoše iz sve zemlje. I posli togaj posla duž od nimške zemlje posle kralju Cepimiru, da bi dao kćer svoju za sina njegova, komu sinu biše ime Staozar. I ugodno bi kralju, jere duž biše i gospodin one zemlje. I svadba bi učinjena. I ostasta u miru i u ljubavi. I Cepimir kraljeva lit dvadeset i pet i miseci sedam.

XXI. I ostavi sina na misto svoje, komu biše ime Svetožak. I poče na misto očevo gospodovati i bi mnogo pitom i krotak gospodin i dobar kralj. I imi sina i bi ime sinu njegovu Radoslav. I za života svoga učini sina svoga Radoslava [za] kralja, i ne mnogo živi.

XXII. I osta Radoslav i naslidovati jā put i dobrotu oca svoga, i bi svakom dobrotom narešen. I ima sina Seislava, ki se prozva „odmetnik“, jere dviže posluh crikveni i ocu svomu iskaše vazeti gospodstvo i mnoge suprotivščine činjaše. I dobri kralj poče iskati prognati sina i

obviam petiit, inito proelio victoria potitur, plurimos concidit, pauci in fugam tantum elapsi sunt. Post Germanorum princeps, ut odia in amicitiam verteret, Cepimeri filiam filio suo Stavozaro petiit uxorem. Factis conubiis sponsalitiis, amice post haec alter altero usus est. Cepimerus regnavit quinque et viginti annos et menses septem.

Cui successit Svetozarus filius, ob insitam sibi mansuetudinem omnibus pariter charus. Hic Radoslavum filium adeo dilexit, ut vivens adhuc illum regnare pro se iuberet.

Radoslavus vero, ut tanto beneficio se non indignum probaret, mortuo patre non tantum regni eius, sed etiam virtutum se praestitit haeredem paternosque mores imitatus, optime sese in omnibus gessit; prolem tamen sibi suisque longe degenerem, sortitus est. Filium enim habuit

[one], ki mu pomoć davahu. I skupi vojske i pojde i podstupi odmetnike i pojamši jih, jere zemlja ne ktijaše suprotiva svomu staromu gospodinu nevirno učiniti. I dobri kralj mnoge oslobodi i prosti njim sve što bihu učinili, a nike koje bihu uhitili, poda u rabotu vitezom svojim. Seislav za to na oca svoga razgnjiva (!) se i vaze mu vas posluh i poče mu činiti malo počtenja. I Seislav odazva od dobroga kralja bana i mnoge kneze i satnike i vitezze, koji za strah njegov od dobroga kralja k njemu pristupiše. I on videći da se sve boji i da mu daju posluh, odvrže se i vaze gospodstvo očevo i prognada dobroga kralja oca svoga s nevirnimi Hrvati, koji vazda su bolji bili prid strahom i pitomiji pod silom, nere vladani dobrotom dobrimi. I Radoslav kralj bižeće prid sinom, jere ga sin tiraše, pribiže k moru. I onde razumi, da je sin za njim blizu i videće da ruku sina svoga ne more ubignuti, žaljaše ki ga ljubljahu, zašto mnogi knezi i satnici svoje ostavivši [i] sve svoje na svitu, i s njim pobigoše tja, i veće se brinjaše njimi, nego sam sobom. I videći da inuda ne mogu ujtī, udriše u more plovom i pridu na konjih k jednomu kamiku, ki u more a ne vele daleko biše

in tantum vitiis corruptum, ut „apostatam“ cognomento appellarent, Seislavo autem nomen fuit: ecclesiae non obedivit, vivente patre regnum affectavit, in omnes fere iniurius fuit. Banus igitur Bilicus, protervitate eius offensus, cum iis, quibus praeerat a rege defecit. Rex autem Radoslavus desertores suos persecutus, facile in potestatem redegit ultro se dedentes, ne regi quoque adversari viderentur, dum filium eius detestantur. Banus ipse fuga elapsus est, eis, qui se regi tradiderunt, crimen remissum veniaque data, quos autem caeperat Seislavus, illos in servitutum redegit, praefectis copiarum suarum oblatis, patri quoque iratus, quod rebellantibus pepercisset, seditionibus animum intendere coepit, plurimi militum centurionumque terrore compulsi, illum sequebantur, quorum opera usus, patrem regno expulit Croatiaeque dominatur. Ea enim gens parum civilis, cum semper metu magis quam benignitate ad obsequendum moveretur, bonis quidem dominis molesta, improbis autem et arrogantibus mitis erat. Porro Radoslavus regno exutus, Lastum cum paucis quos secum habebat confugit, ubi cum filium sibi adhuc infensum adventare audisset,

od kraja. I tako kralj i ki bihu s njim, ubigoše ruku nemilostivoga Seislava. I malo potom po božijem dopušćenjem (!) mimogrediše jedno drivo, ko iz priko mora grediše, a to iz Pulje, i grediše na hrvacke strane. I tako svi počеше vapiti i zvati na drivo. I oni mornari čuvše vapaj, poslaše viditi, što biše onoj zvanje. I upitavši i vidivši što biše zgodilo se, imiše od njih milosrdje i primiše kralja i svih ki s njim bihu u brod svoj i počеше jim činiti veliko poštenje. I opet vратиše se s njim u Pulju. I od tadi se zove oni kami, kuda bihu pribigli, „Radosalj kami“ dosada. I dojdriivši u Pulju rečeni kralj Radoslav pojde u Rim sa svimi.

XXIII. I Seislav, proklet od boga, videći da otac njegov ubiže u more, vrati se i uze zemlju i poče na očevo misto kraljevati. I u toj vrime biše jedan mladić Tehomil popović i taj pišaše i držaše razlog od ovac nikoga kneza ali hercega na Ugrih. I

vehementer animo angi coepit, comitum magis quam suum dolens periculum, cum quibus inde raptim recedens, ad mare usque sese fuga proripuit, sed tunc etiam tergo instare hostem cernentes, cum equis in mare simul irruunt et ad scopulum quendam continenti proximum natando pervenere atque ita tandem infelix pater, ne una cum illis, qui ipsum secuti fuerant, perditissimi filii manu trucidaretur, vix effugit. Cumque ibi per dies aliquot mansisset, nec se satis in tuto putaret, fato quidem deque miseratione contigit, ut navis quaedam de Apuliae partibus Dalmatiam versus iter habens praeternavigaret, quae clamoribus evocata scopulo applicuit. Deinde regem cum toto comitatu suscipiens, conversa navigatione transvexit in Apuliam, ubi illi expositi, terrestri itinere Romam contenderunt. Scopulus vero ille, qui fugientes exceperat, regis nomen sortitus est, quem usque nunc „Petram Radoslavi“ appellant.

Interim impius Seislavus, fugato patre, regnum possedit, donec deo ulciscente hostili manu (ut monstrabimus) interemptus, poenas daret. Per idem enim tempus erat in Pannoniae partibus vir quidam nomine Tehomilus, presbyteri filius, magister

Tehomil biše vele ljubljen od svojega gospodina, jere biše mnogo jaki u životu i dobar na noge i brz vele. I kada godir ovi gospodin njegov u lov grediše, vazda ktiše, da Tehomil s njim bude. I jedan dan loveći Tehomil udri jednu vižlicu, ka se zoviše „Paluša“, ku ne kteći toličma udriti, zgodi se, da ju udri po glavi u takoj misto, da ju ubi [u] to[m] misti. Čića česa Tehomil pobžiže prid strahom, koji imaše od gospodina, zašto rečeni mimo sve ine pse čića dobrote ovuj vižlicu ljubljaše. I pribiže Tehomil ka kralju Seislavu i on ga drago primi.

I u toj vrime ovi hercegu skupi vojske na Ugrih i pride u Bosnu i plinovaše ju i rasipaše. I čuvši [to] kralj Seislav, s velikom vojskom pojde najti ga. I najde ga na Drinskoj županiji blizu Drine rike. I sastavša se biše mnogi boji i rečeni Tehomio (!) kako lav nosaše se i hrabro mimo inih noseći se nemilostivo siciše. I dojde na hercega, jere jure Ugri bihu potisnuti i posiče ga i pade s konja. I Tehomil priskočivši glavu mu usiče i vazam ju, ponese i prikaza ju kralju Seislavu. I toti (!) mnogo jednih i drugih pomanjka od mača, da, veče Ugar. I onde biše mnogo cviljenje od Ugar,

custosque armentorum principis Udislavi inter Pannonos nobilissimi, cui inprimis charus fuit. Nam cum ipse Udislavus mirum in modum venationibus deditus esset, semper in his exercendis, Techomili opera usus est.

Hic enim inter hostium globos leonis instar discurrens et exiliens, fundebat fugabatque adversarios, nunc hunc nunc illum, irrequieta ensis ratione reddens, alios saucians, alios protinus interimens, plurimis denique in fugam conversis, ipsum consecutus principem, inflicto vulnere, ex equo in terram deturbat ruentique imminens caput abscidit, abscissum regi iam victori offert; ea tamen pugna eis quoque qui vicerant cruenta fuit, cum de ipsis etiam non pauci tunc desiderati sint. Seislavus igitur victoria potitus, cum suis laetus ac triumphans rediit, sed non ita tunc feliciter dimicavit,

dobrotom urešen i napunjen straha božijega. I kraljujuće imi sina i postavi mu ime Zvonimir. I tako živi lit trideset i jedno i umri.

XXVII. I osta kraljem Zvonimir, koji počteni kralj, sin dobroga spomenutja [kralja Krišimira], poče crikve veoma čtovati i ljubiti. I poče dobre pomagati, a progoniti zale. I bi od svih dobrih poljubljen, a od zalih nenavijen, jere ne mogaše zla viditi. I tako ne biše on za Hrvate, zašto oni ne će biti dobrotom dobiti, da, bolji su pod strahom. I za dobroga kralja Zvonimira biše vesela sva zemlja, jere biše puna i urešena svakoga dobra, i gradovi puni srebra i zlata. I ne bojaše se ubogi da ga izji bogati, i nejaki da mu vazme jaki, ni sluga da mu učini nepravo gospodin, jere kralj svih branjaše, zašto ni sam prezpravdeno ne posid[ov]jaše, tako ni inim ne dadiše. I tako veliko bogactvo biše, tako u Zagorje, kako u Primorje, za pravdenoga kralja Zvonimira. I biše puna zemlja svakoga blaga i biše veće vridna ureha na ženah i mladih ljudih, i na konjih, ner i nada sve imanje. I zemlja Zvonimirova biše obilna svakom raskošom, ni se nikogar bojaše, ni jim nitkore mogaše nauditi, razmi

in omnibus laudandus, naturae fortunaeque bonis aeque insignis, sed praecipue in deum observantia atque cultu.

Cum unum et triginta regnasset annos, in demortui loco suffectus est filius Zvonimerus, cum ornamentis ac religione nemini superiorum regum postponendus, aequi ac legum praecipuus observator et proinde pessimo cuique maxime invisus. Eo regnante prospere inoffenseque succedebant omnia, quieverant bella, opes augebantur nec pauperibus erat timori divitum avaritia, nec plebs potentiorum vim formidabat, omnes pariter tuente ac protegente ipsa regis iustitia, quae neminem prorsus ab aliquo vexari patiebatur. Cumque omnium par sibi cura esset, arva colere, pecudes alere, negotiationibus exerceri. Numquam antea regnum illud ulla rerum copia opulentiùs fuisse memorabatur, abunde in civitatibus erat vestis preciosa decoraque arma et phalerati equi, exquisita supellex, auri quoque argentique vis, gemmae, margaritae et quaeque alia, quae mortalium animos vel extimatione vel pulchritudine allicere solent, sed, ut fit, luxuria in superbiam verti coepit, in summum usque

gnjiv gospodina boga, koji dojde svrhu ostatka njih, kako pismo govori: Oci zobaše kiselu groždje, a sinovom zubi utruše.

Po ovi način i u to vrime zgodi se, da cesar rimski s voljom svetoga oca pape posla posle i listove svoje ovako g dostojnomu kralju Zvonimiru proseće i moleće, kako draga brata i meju kralji krstjanskim kralja počtovanoga: „Oto te molimo i prosimo, da skupiš k sebi svu gospodu zemlje tebi podložne i svih od vridnosti. I kada bude skupščina, da pročtiš meju svimi ovi drugi list, koga s tvojim listom šalje se od strane naše gospodstvu vašemu moleće, kada pročte, da odgovore i da dadu nam na znanje volju svoju i odlučenje, kô učine vitezi i baruni s voljom gospodstva tvoga“. I tako dobri i sveti kralj Zvonimir prijamše listove od pape i cesara, zapovidi po sve kraljevstvo svoje, da bude skupščina, i sa [s]hodom u petih crikvah u Kosovi da svaki bude do dan dvadesetipet. I prišadše vrime, da, pride mnoštvo veliko. I legoše vojske i narediše straže. I kada dojde dan, učini slavni i dobri kralj Zvonimir otvoriti listove pape i cesara velikoga grada Rima, s voljom svetoga oca pape, koji kazahu: „Brata na-

scelus erupturam, quod ex sequenti modo patebit narratione verumque esse constabit.

Contigit enim, ut Româ, caesaris pontificisque legati ad Zvonimerum regem missi cum binis litteris venirent; primas regi tantum legendas dederant, quarum haec sententia erat: „Rogamus obsecramusque, te Zvonimere frater, regum christianorum piissime, ut coacto procerum tuorum populique concilio, alteram epistolam coram resignari coramque legi iubeas et una cum ipsis deliberes his de rebus, quas nos, deo bene iuvante, aggredi meditamur pro amore Christi ecclesiaeque sanctae utilitate; cum demum quicquid communi concilio decretum fuerit, ut nobis nihil moratus rescribas, efficiasque certiores. Vale“. Zvonimirus igitur naviter, sicut regebatur, accersitis omnibus regni sui praefectis decurionibusque civitatum, coniunctimque habito ad quinque ecclesias in campo, qui Cossovus nuncupatur, concilio, litteras aperiri fecit et cunctis cum silentio audientibus, publice recitari, quae in haec fere verba scriptae erant: „Romanus pontifex et caesar augustus Zvonimiro regi populoque eius sa-

šega Zvonimira molimo s vlasnici i pukom zemlje i kraljevstva njegova, da bi hotil odlučiti i s nami biti zajedno s pomoću ine gospode krstjanske, koji ovake listove imaju od nas, i oni da odluče volju njih, i da nam dadu na znanje, jesu li k volji našoj pristali, ča jest z dopušćenjem božijim i sina njegova, koji jest porojen od dive Marije i muku [trpel] i krv prolio na drivo križa i na njem umoren, koja smrt bi otkupljenje svita i oslobojenje svetih otac iz limbene tamnosti. I tako z dopušćenjem njegovim i s pomoću u njega virujućih jesmo odlučili osloboditi mista, koja je za ljubav našu okrvavio i gdi je pridao duh ocu kroz muku i i trud i greb, u kom bi položeno prislavno tilo njegovo.“ I toj čuvše bogom prokleti i nevirni Hrvati, ki ne mnogo prija daše pomoć hudobnomu sinu dobrog⁴⁰⁾ njih gospodina kralja Radoslava iz kraljevstva njegova izagnati i s oružnom rukom s nemilostivim sinom njegovim iz zemlje prognati. Tada čuvši toj nevirnici, ne daše ni listove dočtiti i skočiše ne samo da bi pristali na dostojnu molbu svetoga oca pape i cesara rimskoga,

lutem. Rem certe indignam et christianorum principum ignaviae adscribendam existimamus, ut Hyerosolyme sanctaque loca, in quibus Christus dominus pro nobis nasci, pro nobis mori voluit, ab infidelibus tam diu possideantur possessaque pollutantur prophanenturque, et ab iisdem illa sacra, illa domini misteria, quae nobis venerationi sunt, probro derisionique habeantur. Idcirco vos, sicut et reliquos per orbem fideles hortamur, ut nobiscum socia arma iungentes, ad res christiano nomini repetendas, in libertatemque vindicandas, proficisci statuatis, huic rei caeteros reges ac nationes, quibus itidem scripsimus, consensuros speramus. Nobis autem tam praeclarum facinus conantibus, domini opem affuturam, nemo diffidat, quando quidem non nisi eius nutu atque instinctu talis menti nostrae incidere potuit cogitatio. Quid ergo consilii vobis sit, hoc est utrum, quod rogamini, facturi estis quamprimum nosse cupimus. Valet in domino“. Id audientes nequissima Crovatorum gens protinus indignari coepit, ita ut vix litteras perlegi pateatur. Non solum itaque non

da sveta mista iz ruk poganskih izmu i oslobode, da, oni bogom kleti počese kričati i vikati na svetoga kralja, tužeći se i vapijući jednim glasom, kako na Isukrsta Židove, da on išće izvesti njih iz domov njih i žen i dice njih, i s papom ter s cesarom otimati mista, gdi je bog propet i gdi je greb njegov. „A što je nam za to?“ I nevirni Hrvati vazeše zlu misal i nepravden svit, i meju sobom zlo više učiniše, i sebi i ostatku svomu rasap i vičnje pogrjenje. I tako počese upiti kakono Židove vapiše na Isukrsta, kada reče poglavica: „Bolje da jedan umre, nere tolik puk da pogine“. I tako sramotni i nevirni Hrvati počese govoriti, vapijuće kako psi ali vuci: „Bolje da on sam pogine, ner da nas iz didine naše izvede cića boga i inim mista toliko daleko obujimati, zemlje i gradove“. I ne inako, nere kako psi na vuke lajući kada idu, tako oni na dobroga kralja Zvonimira, komu ne daše ni progovoriti, nere z bukom i oružjem počese sići njega i tilo njegovo raniti i krv prolivati svoga dobroga kralja i gospodina, koji ležeći u krvi izranjen velicimi bolizni, prokle tadaj nevirne Hrvate i ostatak njih bogom i svetimi njegovimi, i sobom, i

consenserunt litteris et hortationi pontificis et caesaris, verum etiam in regem suum insurgentes magno tumultu et vociferatione conquesti sunt illum huiusce rei auctorem, ut ipsi relictis coniugibus, liberis patrioque solo procul per alienas domos errent, aliena sequantur imperia, et non sibi expedire loca illa sancta, si liberentur; atque ita infesta concio, pessimis usa consiliis, nequivit inhiberi, quin repente, sanctissimum regem Zvonimerum invadentes, multis conficerent vulneribus atque interimerent, eadem quippe illa perfidae mentis ferocia, quae ipsos impiissimi Seislavi partes sequi fecit et Radoslavum patrem, omni laude dignum virum, regno pellere, in Zvonimerum quoque compulit saevire; non aliter furibundi circumstetere, quam cum rabidi venatorum canes, imbellem cervum nacti, nunc latratibus terrent, nunc dentibus laniant. Rex autem, dum adhuc spiraret, tantae perfidiae immanitate commotus, eos devovisse fertur, ne unquam sui generis dominum habeant, sed semper alienigenis regibus principibusve subiecti sint. Ex illo ad hanc usque diem tempore, isthaec maledictio tam certum eventum habuit, ut non ab irato prolatum, quod tunc dixit, crediderim, sed [uti est] praenuntiatum, deo volente pa-

⁴⁰⁾ Пре те речи има у ориг. сувишње да.

nedostojnom smrtju njegovom, i da bi veće Hrvati nigdar ne imali gospodina od svoga jazika, nego vazda tuju jaziku podložni bili. I tako izranjen ležeće a Hrvate proklinjuće izdahnu, i pojde duh njegov, po milosti onogaj ki sve može, s anjeli veseliti [se] u vike vikom.

XXVIII. I toj slišavši kralj ugarski imenom Bela prvi, što se zbiše zgodilo u Hrvatih, pride na pospih s vojskom golemom i vaze kraljevstvo hrvacko i položali smrt slavnoga kralja Zvonimira. I vazam Hrvate, i zagorsko i primorsko i bosansko kraljevstvo. I imiše kralja Belu za gospodina, jere svoga bihu ubili prez krivine. I po rečenom kralju ugarskomu Hrvati biše podloženi od volje u nevolju; i od slobodnih u rabotu obrati. I bi, kako pismo govori, da zli teg zlu plaću čeka. I biše za svoj teg plaćeni oni prokleti i nevirni Hrvati krozi griha, zašto pogubiše svoga dobroga gospodina kralja Zvonimira, kako Žudiji gospodina Isukrsta. I tako prokleti Žudiji inim služe, ne imajući ni oni od svoga jazika gospodina. Dobri kralj Zvonimir živi u kraljevstvo dokle bi ubijen, lit trideset i pet, a ubijen bi na lit Isukrstovih tisuća i osamdeset, a toj tisuća i osamdeset manje jedno.

lam fieri, quanto gravius luituri erant supplicium criminis auctores, si sic posteris quoque eorum essent afficiendi. Post haec verba Zvonimerus continuo animam exhalavit et relicto corpore ad coeleste regnum transferri meruit, cum terrenum tam bene rexisset per annos quinque et triginta; tam diu enim cum potestate vixit.

Bela autem, Pannoniae rex, huius nominis primus, cum, fama referrente, hoc, quod Zvonimero acciderat, didicisset, propere cum expeditorum manu venit regnoque potitus, possedit omnes regni partes: Bosnam, Crovatiam, Dalmatiam, Naronam, sed Crovatos, ut domino suo rebelles ac parricidas, laboribus servituteque oppressit. Praeterea cum post haec regnum in partes secessisset, anno a nativitate Christi MLXXIX Bosnenses dominum suum sortiti sunt, Naronenses suum, Crovati alienum, ne quis eos frustra olim vel immerito a Zvonimiro devotos credat.

Laus omnipotenti deo.

Hucusque historiam vernaculo gentis nostrae sermone compositam vidi et quam potui diligenter fideliterque in latinum transposui, nihil de sententia dimittens, licet aliqua de verbis, quae superflua videbantur, mutilans, ne lectori oneri essem.